

Tėvų įtaka pradinių klasių vaikų humaniškumo tapsmui

Rima Bakutytė

Šiaulių universitetas

Straipsnyje nagrinėjamas pozityvaus tėvų santykio su vaiko veikla įtaka jaunesniojo mokinio humaniškumo brandai. Pozityvaus santykio su sūnaus ar dukros mokymusi ar žaidimu rodikliais laikant tėvų domėjimąsi vaiko veikla, pagalba jam, skatinimą savarankiškai atlikti užduotis, dėmesį vaiko veiklos rezultatams, pastangoms sudaryti progų pasimokyti namuose ar už jų ribų, parodoma, kad tokie santykiai su vaiko veikla skatina II–IV klasių mokinių humaniškumo sklaidą.

Pagrindiniai žodžiai: humaniškumas, tėvų santykis su vaiko veikla, jaunesnysis mokyklinis amžius, humaniškas elgesys.

1. Humaniškumo problema ir tėvų poveikio svarba šio fenomeno skaidai

Humaniszkumas tampa esmine nūdienos vertybe, įtvirtinančia nelygstamą asmens vertinimą, jo pasirinkimo laisvę ir atsakomybę. Tokia šio fenomeno svarba akcentuojama pirmiausiai Lietuvos ir užsienio filosofiniuose šaltiniuose (M. Heideggerio (1995), J. P. Sartre'o (1974), E. Frommo (1990), N. Hartmano (1989), B. Kuzmicko (1982) ir kt.). Juose pažymima, kad humaniszkumas yra ta vertybė, kuri labiausiai gali padėti įveikti žmonių su-svetimėjimą, destrukciją, konformizmą, agresiją ir kt. negatyvius visuomenės reiškinius, pamažu vedančius link žmonijos egzistencijos totalios griūties. Kita vertus, tokia išskirtinė humaniszkumo svarba yra ir dėl pakitusios asmenybės sampratos, t. y. „naujojo antropocentrizmo“, pažyminčio, kad aktualiausia dabar-

ties žmogaus problema – kaip žmogus turi veikti, kad išsaugotų ne tik savo žmoniškumą, bet ir kitų.

Psichologijos darbuose, kuriuose nagrinėjamos gyvenimo prasmės, saviraiškos idėjos (C. Rogerso (1994), A. Maslowo (1971), V. Franklio (1990), A. Kepalaitės ir G. Butkienės (1996) ir kt.), ne tik pabrėžiama humaniszkumo ugdymo būtinybė, bet ir įrodoma, jog asmenybė visiškai funkcionuoti gali tik tada, kai ji įsipareigoja būties vertybėms. O ši žingsnį savo ruožtu ji žengia tik kai šeima rūpinasi jauniosios kartos dorovės sklaida. Toks šeimos poveikio akcentavimas remiamas tuo, kad daugumą informacijos nuo pat gimimo ir vėliau vaikas pasisavina išmokymu stebint. Tokiu būdu sukauptos žinios ir natūraliai susiformavę

įpročiai išlieka žmogaus gyvenime net ir kai jis tampa suaugęs. Žinoma, kiekvienas šeimos narys turi nevienodą įtaką vaikui skirtingais jo gyvenimo periodais. A. Liublinskaja pažymi: „Vaiko raidai ankstyvoje vaikystėje labiausiai gali turėti įtakos senelė, kuri kasdien rūpinasi vaiku, jo buities reikmėmis, seka jam pasakas, švelniai glamonėja, o vaikui besimokant didesnę vaidmenį atlieka motina ir tėvas, tenkindami išaugusius jo interesus, sprenddami naujas, pernelyg sunkias jam problemas“ (A. Liublinskaja, 1971, p. 56).

Psichologų nuomone, dorovės sklaida reikia pradėti rūpintis kaip galima anksčiau ir nuosekliai tai daryti vaikui augant. Itin svarbu puoselėti dorines vertybes, ir ypač jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų. Mat tokio amžiaus vaikai pradeda orientuotis ne į materialias, bet į dvasines vertybes. Be to, tuo metu gerokai išsiplėčia ir mokinių pažintinės galimybės, praturtėja jų emocijų pasaulis. Tad jaunesnieji mokiniai jau gali vis labiau kontroliuoti savo elgesį.

Lietuvos pedagogai, nagrinėdami tiek teorinius dorinio ugdymo klausimus, tiek organizuodami konkrečius tyrimus su ikimokyklinio, pradinio mokyklinio amžiaus vaikais, paaugliais ir jaunuoliais, prieina prie išvados, kad humaniškumo branda nėra pakankama. Kartu parodoma, kad šeima, o ne mokykla turi daugiausia galimybių ugdyti vaiko dorą. Tačiau šeimos poveikio vaiko humaniškumui tyrinėjimų Lietuvoje nėra gausu ir daugiausia jie atliekami teoriniu lygmeniu (J. Uzdila, 1993; Z. Bajoriūnas, 1997). Yra ir keletas empirinių tyrinėjimų. Antai V. Aramavičiūtė (1975, 1985) tyrinėjo, kaip tėvų kuriama atmosfera daro įtaką vaiko dorovei, J. Litvinienė (1985) parodė, kaip elgiasi vaikai, gyvenantys nepilnose šeimose. Šiuose darbuose, parašytuose dar

ankstesnėmis sociokultūrinėmis sąlygomis, daugiausia dėmesio skiriama tėvų elgesiui, jų naudojamiems metodams, ryšiams su mokykla ir t. t., tačiau juose mažai gilinamasi, koks tėvų požiūris į humanišką elgesį su vaiku, į jų realų elgesį su sūnumi ar dukra, taip pat tėvų požiūrį į vaiko veiklą ir pan. O šios spragos neleidžia susidaryti visapusiško vaizdo apie lemiamus humaniškumo ugdymo veiksnius ir numatyti šio fenomeno plėtotės strategiją.

Poreikis suvokti humaniškumo ugdymo sąlygas paskatino **tyrimo objektu** pasirinkti II–IV klasių mokinių humaniškumo ypatumus. Šio **tyrimo tikslas** – išsiaiškinti esmines II–IV klasių mokinių humaniškumo ugdymo prielaidas. Siekiant užsibrėžto tikslo, buvo manyta esant svarbu: apibrėžti šių klasių mokinių humaniškumo turinį; nustatyti humaniškumo brandos ypatumus, išskirti esmines humaniškumo ugdymo prielaidas.

Taikyti tokie **tyrimo metodai**: humaniško žmogaus savybių ir humaniško elgesio aprašai, dviejų tipų anketos mokytojams, klausimynas tėvams, sociometrinis, T. Dembo ir S. Rubinšteino, R. Gille'o, paveikslėlių testai, iš dalies standartizuoti pokalbiai su mokytojais bei mokiniais, ugdymo proceso stebėjimo, matematinės statistikos ir kt.

Straipsnio tikslas – atskleisti II–IV klasių mokinių tėvų rūpinimosi vaiko veikla poveikį savo sūnaus ar dukros humaniškumui.

Pirmu tyrimo etapu (1996–1997 m. m.) tirta 331 mokinys, besimokantis Šiaulių, Vilniaus ir Šventosios mokyklose (ir jų 168 mergaitės ir 163 berniukai; 112 antrojų, 107 trečiokai, 112 ketvirtokų), 18 jų klasių mokytojų ir 307 tėvai. Vėliau (1997–1998 m. m.) gauta informacija iš 174 tų pačių mokyklų trečios ir ketvirtos klasės mokinių (90 mergaičių ir 86 berniukų) bei 10 jų klasių mokytojų, 160 tėvų.

2. Tėvų santykio su vaiko veikla bruožai

Siekiant nustatyti esminius tėvų santykio su vaiko veikla ypatumus, buvo analizuojamos humanistinės psichologijos ir pedagogikos atstovų (A. Maslowo 1971; 1993; R. M. Wolfo, 1979 ir kt.) idėjos, kaip tėvai gali padėti savo vaikams geriau mokytis. Tuo remiantis išskirti esminiai tėvų santykio su veikla požymiai: tėvų domėjimasis vaiko veikla, pagalba jam, skatinimas savarankiškai atlikti užduotis, dėmesys vaiko veiklos rezultatams, pastangoms sudaryti progų pasimokyti namuose ar už jų ribų. Gavus informaciją apie konkretaus vaiko tėvų realų santykį su veikla ir atlikus faktorinę jos analizę, nustatyta, kad visi nurodyti požymiai yra reikšmingi ir pakankamai atspindi tiek artimųjų požiūrio į veiklą esmę, tiek jų praktinį rūpinimąsi vaiko veiklos kokybe. Svarbu pabrėžti, kad tiriant tėvų santykius su vaiko veikla turėta galvoje, jog tiriamojo amžiaus vaikų veikla yra ir mokymasis, ir žaidimai.

Tėvų požiūri į vaiko veiklą padėjo atskleisti jų atsakymai į klausimus, kaip, jų nuomone, yra svarbu vienaip ar kitaip veikti. Tad

matyti, kad esminiu kriterijumi pasirinktas požiūrio palankumas. Apklausos metu gauti tokie duomenys (1 lentelė).

Visi šie veiklos aspektai tėvams atrodo labai reikšmingi. Dauguma tėvų (apie 60 proc.) labai palankiai vertino pagalbą vaikui jo veikloje, skatinimą savarankiškai atlikti užduotis, dėmesį jo rezultatams. Tik šiek tiek mažiau palankiai – domėjimąsi vaiko veikla, tik apie pusę respondentų nurodė, kad jiems tai labai svarbu. Mažiausiai reikšminga tėvams atrodė sudaryti progų sūnui ar dukrai pasimokyti namuose (pirkti knygas, siūlyti pažiūrėti mokomąsias televizijos laidas, sudaryti sąlygas naudotis mokomosiomis priemonėmis, žinynais, periodiniais leidiniais, skatinti vaikus lankytis bibliotekose ir mokytis įvairiomis situacijomis). Mažiau nei pusės tėvų teigimu, tai yra labai svarbu, o 2 proc. apklaustųjų nurodė, jog neverta pernelyg kreipti į tai dėmesį. Tuo tarpu M. Wolfo (1979) tyrimai parodė, kad būtent šis aspektas daro didelę įtaką vaiko pasiekimams. Todėl, matyt, reikėtų organizuojant tėvų švietimą labiausiai supažindinti tėvus su tuo, kaip būtų galima sudaryti progų savo vaikams pasimokyti namuose.

1 lentelė. Tėvų požiūris į vaiko veiklą

Veiklos aspektai	Požiūrio palankumas		Nepalankus		Nepakankamai palankus		Palankus		Labai palankus	
	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%
1. Domėjimasis vaiko veikla	–	–	3	1,00	147	47,6	159	51,4		
2. Pagalba jam	–	–	2	0,70	119	33,5	188	60,8		
3. Skatinimas savarankiškai atlikti veiklą	1	0,30	1	0,30	122	39,5	185	59,5		
4. Dėmesys vaiko rezultatams	–	–	2	0,70	131	42,4	176	56,9		
5. Progų sudarymas pasimokyti namuose	1	0,30	6	2,00	157	50,8	145	46,9		

Reikėtų pažymėti ir dar vieną atsiskleidusią įdomią tendenciją – tėvų požiūris į vaiko veiklą ir humaniškas elgesys su mokiniu yra glaudžiai susiję. O tai reiškia, kad abu fenomenai jų vertinami kaip neatsiejami reiškiniai. Vadinasi, galima tikėtis, kad požiūris į vaiko veiklą taps palankesnis, jeigu bus formuojama humaniškesnė tėvų nuostata į savo elgesį su vaiku, ir atvirkščiai. Todėl mokytojui organizuojant tėvų švietimą reikėtų atsižvelgti į šį ryšį.

Siekiant išsiaiškinti tėvų realų rūpinimąsi vaiko veikla, mokytojų buvo prašoma nurodyti, kaip dažnai konkretaus mokinio artimiausi žmonės vienaip ar kitaip veikia. Šiuo atveju esminiu kriterijumi pasirinktas veiklos stabilumas. Pirmo tyrimo metu gauti tokie rezultatai (2 lentelė).

Šie duomenys rodo, kad tėvų realus rūpinimasis vaiko veikla nėra pakankamai pozityvus. Apie penktadalį ar ketvirtadalį artimiausių pradinukui žmonių tik retkarčiais pasidomi, kuo vaikas užsiima, padeda jam, ragina dirbti savarankiškai, atkreipia dėmesį į jo pasiekimus. Dar mažiau tėvų yra linkę sudaryti progų vaikams pasimokyti namuose ar už jų ribų. Net ketvirtadalis visų tėvų nesudaro vaikui galimybių naudotis knygomis, žinytais, kitomis

priemonėmis, neskatina lankytis bibliotekose ir pan.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, ar vienodai mergaičių ir berniukų, jaunesnių ir vyresnių mokinių tėvai domisi jų veikla, skatina dirbti savarankiškai, padeda, pastebi jų veiklos rezultatus, sudaro progų pasimokyti. Ir šiuo atveju statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Todėl reikėtų pripažinti, kad berniukų ir mergaičių, įvairaus amžiaus tėvų santykis su jų veikla yra panašus.

3. Tėvų rūpinimosi vaiko veikla ir vaiko humaniškojo sąsajos

Tiriant vaiko humaniškumą nustatytos esminės šio fenomeno apraiškos. Tai padaryta naudojant filosofijos, pedagogikos šaltinių analizę, ekspertų ir faktorinės analizės metodus. Be to, išsiaiškinta humaniškojo branda elgesio, emociniu ir kognityviu lygmenimis. Toks II–IV klasių mokinių humaniškojo įvertinimas leido nustatyti, kurį humaniškojo lygmenį labiausiai lemia skirtingi tėvų santykio su veikla aspektai.

Koreliacinė analizė parodė (tyrimo metu skaičiuotas Spirmeno koreliacijos koeficien-

2 lentelė. Tėvų rūpinimosi vaiko veikla ypatumai

Veiklos stabilumas Veiklos aspektai	Nestabili		Nepakankamai stabili		Stabili		Labai stabili	
	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%	skaičius	%
1. Domisi vaiko veikla	14	4,30	85	26,0	123	37,6	105	32,1
2. Padeda vaikui	20	6,10	76	23,3	123	37,6	108	33,0
3. Skatina vaiką dirbti savarankiškai	14	4,30	59	18,1	128	39,1	126	38,5
4. Pastebi vaiko veiklos rezultatus	25	7,0	70	21,0	110	33,7	122	37,3
5. Sudaro progų pasimokyti namuose	86	26,8	54	16,0	87	26,6	100	30,6

tas), kad vaikai, kurių artimieji labiau rūpinasi jų žaidimu ir mokymusi, geriau suvokia kai kurias humaniškumo sąvokas. Antai nustatyta, kad tėvų domėjimasis vaiko veikla turi įtakos išsamesniam tiesumo suvokimui ($r = 0,22$), o tiriamųjų tėvų dėmesys savo sūnaus ar dukros rezultatams – ne tik tiesumo ($r = 0,23$), bet ir atleidimo ($r = 0,22$) tikslesniam turinio išvelgimui.

Be to, pažymėtina, kad tėvų, kurie dažniau atkreipia dėmesį į savo vaiko laimėjimus, vaikai ne tik geriau nei kiti suvokė kai kurias humaniškumo apraiškas, bet ir palankiau vertino užuojautą (neskriaudimą ($r = 0,21$)). O sudarančiųjų specialių progų pasimokyti – ne tik labiau pripažino šio užuojautos požymio reikšmę ($r = 0,21$), bet ir dažniau teigė, kad yra svarbu būti nuoširdžiam (neveidmainiauti ($r = 0,20$)). Taigi galima manyti, kad tėvų pozityvus santykis su vaiko veikla iš dalies lemia kognityvų tiriamųjų humaniškumo lygmenį (nors ir neatsiskleidė jų įtaka humaniškumo prasmės pagrįstumui). Reikia pridurti, jog ne-

pavyko išvelgti statistiškai reikšmingų aptariamo aspekto ir humaniškų mokinių išgyvenimų, tiriamųjų empatiškumo ryšių. Todėl turėtume manyti, kad tėvų santykiai su vaiko veikla mažai veikia pykčio, džiaugsmo, liūdesio ir baimės išgyvenimus ne tik dėl savo pačių, bet ir dėl kitų žmonių sėkmių ir nesėkmių; neturi jie didesnio poveikio pradinėjų klasių mokinių empatiškumo formavimuisi (teisingai atpažinti kitų žmonių išgyvenimus ir nustatyti jų stiprumą).

Nepaisant to, svarbiausia, kad atsiskleidė pozityvesnio tėvų santykio su vaiko veikla įtaka tiriamųjų elgesiui su jų aplinkos žmonėmis. Nustatyta tėvų santykio su vaiko veikla ir tiriamųjų elgesio su mokytoja glaudi koreliacija (3 lentelė).

Kaip matyti, didesnis tėvų rūpestis savo vaiko žaidimu ir mokymusi daugiau ar mažiau lemia tiriamųjų elgesį su mokytojais. Pažymėtina, kad didžiausią reikšmę mokinio nuoširdumui, neveidmainiavimui, tiesumui (tiesos sakymui, neapgaujinėjimui), pagarbai (nežeminimui) bei sąžiningumui (tesėti

3 lentelė. Tėvų santykio su vaiku ir vaiko humaniško elgesio su mokytojais ryšys

Tėvų santykiai su vaiko veikla Vaiko elgesys su mokytoja	Domėjimasis vaiko veikla		Pagalba jam		Skatinimas atlikti veiklą savarankiškai		Dėmesys vaiko veiklos rezultatams		Sudarymas progų pasimokyti	
	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	R
1. Neveidmainiauja	35,7 ***	0,25	31,2 **	0,23	36,5 ***	0,23	40,6 ***	0,27	42,7 ***	0,30
2. Sako tiesą	71,5 ***	0,35	82,1 ***	0,34	51,6 ***	0,27	71,3 ***	0,35	62,6 ***	0,33
3. Neapgaujinėja	56,5 ***	0,29	57,8 ***	0,26	39,6 ***	0,22	55,1 ***	0,29	52,9 ***	0,30
4. Nežemina	53,2 ***	0,28	36,5 ***	0,24	49,7 ***	0,20	38,6 ***	0,22	38,3 ***	0,26
5. Laikosi duoto žodžio	74,5 ***	0,34	62,2 ***	0,31	54,7 ***	0,28	61,3 ***	0,32	65,5 ***	0,37

* $p < 0,05$, ** $p < 0,005$, *** $p < 0,0005$

pažadus) elgiantis su mokytoja turi jo artimųjų pastangos sudaryti specialių progų pasimokyti, taip pat domėjimasis vaiko veikla, dėmesys jo laimėjimams, skatinimas savarankiškai atlikti darbus. Tuo tarpu pagalba mokiniui veikiant turi šiek tiek mažesnę reikšmę, nes nustatytas kiek silpnesnis šio tėvų santykio ir pradinuko veiklos, požymio ir nuoširdumo (neveidmainiavimo) ryšys. Tačiau ir tai neleidžia abejoti tėvų santykio su sūnaus ar dukros veikla įtaka vaiko humaniškam elgesiui su mokytoja.

Analizuojant artimųjų santykio su veikla poveikį vaiko humaniškam elgesiui su tėvais išryškėjo šios tendencijos (4 lentelė).

Čia atsiskleidė šiek tiek kitokia padėtis. Pastebėta, jog pozityvesnis tėvų santykis su vaiko veikla silpnai koreliuoja su II–IV klasių mokinio pagarba sau (nepataikavimu) ir artimiesiems (nežeminimu), atlaidumu (nekeršijimu) ir iš dalies tiesumu (tik neapgaudinėjimu). Vadinasi, galima manyti, kad didesnis tėvų rūpestis vaiko žaidimu ir mokymusi mažai lemia jo orumą bendraujant su šiais jam pačiais artimiausiais žmonėmis. Tačiau, kita vertus, akivaizdu, kad geresni tėvų santykiai su vaiko veikla lemia tiriamųjų jautrumą, atsakingumą ir atvirumą elgiantis su jais. Tai ypač krinta į akis nagrinėjant tėvų dėmesio vaiko rezultatams ir vaiko humaniškumo ryšius – šis

4 lentelė. Tėvų santykio su vaiko veikla ir vaiko humaniško elgesio su tėvais ryšys

Tėvų santykiai su vaiko veikla Vaiko elgesys su tėvais	Domėjimasis vaiko veikla		Pagalba jam		Skatinimas atlikti veiklą savarankiškai		Dėmesys vaiko veiklos rezultatams		Sudarymas progų pasimokyti	
	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	R
1. Išklauso juos	53,4 ***	0,28	44,9 ***	0,28	24,6 ***	0,22	58,4 ***	0,32	50,4 ***	0,32
2. Paguodžia	43,0 ***	0,26	51,5 ***	0,29	46,0 ***	0,29	52,0 ***	0,29	42,0 ***	0,33
3. Tiki tėvų gerumu	34,9 **	0,26	44,0 ***	0,28	43,9 ***	0,30	33,1 ***	0,31	48,5 ***	0,32
4. Dalijasi viskuo su jais	30,5 **	0,26	37,3 ***	0,27	42,6 ***	0,29	49,6 ***	0,33	53,9 ***	0,38
5. Sako tiesą	43,1 ***	0,30	35,2 ***	0,27	41,0 ***	0,27	36,9 ***	0,29	33,0 **	0,27
6. Neapgaudinėja	17,5 *	0,17	12,8	0,13	20,7 *	0,14	21,8 *	0,15	12,8	0,13
7. Nežemina	25,2 *	0,15	26,8 *	0,19	17,7	0,09	21,0 *	0,14	27,9 *	0,18
8. Nepataikauja	17,6 *	0,03	13,6	0,05	15,2	0,08	14,3	0,05	18,9	0,10
9. Nekeršija	9,4	0,11	15,3	0,15	13,8	0,17	10,9	0,14	21,7 *	0,15
10. Laikosi duoto žodžio	45,3 ***	0,29	35,1 **	0,23	35,8 ***	0,23	58,6 ***	0,28	34,3 **	0,22

*p < 0,05, **p < 0,005, ***p < 0,0005

tėvų santykio su veikla aspektas glaudžiai siejasi su visomis II–IV klasių mokinių humaniško elgesio apraiškomis. Kartu vaiko artimųjų domėjimasis jo veikla, pagalba, kai nesiseka, skatinimas savarankiškai dirbti bei siekis sudaryti progų pasimokyti daro didelį poveikį ir jautrumui, ir atvirumui, ir atsakingumui bendraujant su šiais suaugusiaisiais, nes nustatyti tik keli silpniesni ryšiai. Gilinantis į tėvų santykio su vaiko veikla ir tiriamųjų elgesiu su bendraklasiais sąsajas išryškėjo tokia situacija (5 lentelė).

Pastebėta, kad tėvų santykiai su vaiko veikla mažiau lemia vaiko orumą bendraujant su bendraklasiais, beje, kaip ir jų elgesį su tėvais. Kaip matyti, visi išskirti artimųjų santykių su veikla požymiai silpnai koreliuoja su tiriamųjų atlidumu (nekeršijimu), dauguma – su pagar-

ba (nežeminimu). Taip pat paaiškėjo, kad tėvų santykiai su vaiko veikla mažiau lemia ir vieną pagalbos aspektą (apgynimą), o kitais atvejais pastebimi kur kas glaudesni ryšiai. Reikia pripažinti, kad tėvų dėmesys vaiko rezultatams labiausiai lemia II–IV klasių mokinių elgesį ne tik su tėvais, bet ir su bendraamžiais, nes pastebėta, kad toks artimųjų rūpestis vaiko žaidimu ir mokymusi glaudžiai siejasi su bemaž visomis humaniško apraiškomis. Tačiau būtų negalima teigti, kad tiriamųjų elgesiui su bendraklasiais nedaro poveikio ir tėvų domėjimasis vaiko veikla, pagalba jam, skatinimas atlikti uždutis savarankiškai, taip pat pastangos sudaryti progų pasimokyti, nes ir tarp šių santykio su veikla aspektų, ir humaniško vaiko elgesio su bendraklasiais fiksuojamas, bent kai kuriais atvejais, statistiškai reikšmingas ryšys.

5 lentelė. Tėvų santykio su vaiko veikla ir vaikų elgesio su bendraklasiais ryšys

Tėvų santykiai su vaiko veikla Vaiko elgesys	Domėjimasis vaiko veikla		Pagalba jam		Skatinimas atlikti veiklą savarankiškai		Dėmesys vaiko veiklos rezultatams		Sudarymas progų pasimokyti	
	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	R
1. Išklausau	55,9 ***	0,30	53,0 ***	0,30	51,5 ***	0,30	61,5 ***	0,33	51,7 ***	0,33
2. Paguodžia	58,1 ***	0,30	56,2 ***	0,30	43,6 ***	0,27	45,5 ***	0,28	36,2 ***	0,28
3. Neskriaudžia	40,2 ***	0,27	28,6 **	0,22	21,4 *	0,18	36,6 ***	0,27	18,2	0,02
4. Padeda	43,7 ***	0,27	38,9 ***	0,27	37,5 ***	0,24	43,4 ***	0,28	44,3 ***	0,29
5. Neapgaukinėja	34,2 **	0,21	26,1 *	0,20	34,5 **	0,22	36,3 ***	0,23	33,5 **	0,25
6. Neveidmainiauja	24,5 *	0,21	31,4 **	0,21	59,5 ***	0,28	35,6 ***	0,27	23,6 *	0,22
7. Nekeršija	24,8 *	0,15	22,8 *	0,12	11,3	0,12	21,5 *	0,17	24,8 *	0,15
8. Nežemina	34,4 **	0,22	20,8	0,18	26,5 *	0,20	38,5 ***	0,24	36,1 ***	0,24
9. Dalijasi	23,8 *	0,17	22,5 *	0,17	18,4	0,13	29,5 **	0,23	33,1 **	0,28
10. Apgina	21,2 *	0,17	14,4	0,12	21,0	0,14	17,4	0,15	24,9 *	0,19

*p < 0,05, **p < 0,005, ***p < 0,0005

Tyrimo metu atskleista, kad vaiko santykiai su savo veikla, kaip vienas iš jo saviraiškos apsektų, lemia jo humanišką elgesį su visais jo aplinkos žmonėmis (tėvais, mokytojais ir bendraamžiais), taip pat sąvokų suvokimą, jo požiūrį į humaniškumo apraiškas ir humaniškus išgyvenimus. Tiesa, paskutiniai tendencija nėra tokia ryški.

4. Tėvų santykio su vaiko veikla poveikis vaiko veiklos kokybei

Siekiant įvardyti, kas labiausiai atspindi vaiko santykių su savo veikla esmę, buvo studijuojama filosofinė, pedagoginė ir psichologinė literatūra, taikoma mokytojų pateiktų anketose duomenų apie kiekvieno jų auklėtinio veiklą analizė. Vertinant vaiko santykius su veikla taikytas veiklos stabilumo kriterijus. Rezultatai atskleidė, kad ne tik šio amžiaus mokinių humaniškumas, bet ir jo santykiai su veikla turėtų būti tėvų ir mokytojų dėmesio centre. Vaiko humaniškumo ir jo santykių su veikla duomenų sugretinimas parodė, kad vaiko

humaniškumas labai priklauso nuo to, koks vaiko požiūris į mokymąsi ir žaidimus. Taigi prieita prie išvados, kad vaiko saviraiškos plėtotė labai veikia jo humaniškumą. Šie duomenys ir paskatino tolesnio tyrimo metu pasigilinti, ar tėvų santykiai su sūnaus ar dukros veikla lemia jų saviraiškos plėtotę, konkrečiau – pozityvią vaiko santykių su savo veikla raidą. Tai nustatčius paaiškėtų, tėvų santykis su vaiko veikla yra laikytinas tiesioginiu ar tarpiniu humaniškumo ugdymo veiksmu. Tyrimo metu gauti šie duomenys (6 lentelė).

Analizuojant šiuos ryšius matyti, kad tėvų rūpinimasis vaiko veikla gali labai pagerinti jo santykius su savo veikla, t. y. paskatinti domėtis įvairiomis veiklos sritimis, padėti labiau suvokti žaidimo ir mokymosi prasmę, sužadinti pastangas stropiai, savarankiškai ir kūrybiškai veikti ir kartu padėti kitiems bendraklasiams, kai šie susiduria su sunkumais. Taip galima manyti todėl, kad visi tėvų santykio su veikla rodikliai ir atitinkami veiklos matai glaudžiai koreliuoja.

6 lentelė. *Vaikų ir tėvų santykio su vaiko veikla ryšys*

Tėvų santykiai su vaiko veikla Vaiko santykiai su veikla	Domėjimasis vaiko veikla		Pagalba jam		Skatinimas atlikti veiklą savarankiškai		Dėmesys vaiko veiklos rezultatams		Sudarymas progų pasimokyti	
	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	r	χ^2	R
1. Domisi įvairiomis veiklos sritimis	259,2 ***	0,48	256,1 ***	0,47	242,2 ***	0,45	277,1 ***	0,51	238,5 ***	0,43
2. Suvokia veiklos prasmę	355,2 ***	0,53	342,2 ***	0,49	333,3 ***	0,49	359,3 ***	0,53	362,1 ***	0,54
3. Užduotis atlieka sėkmingai	411,9 ***	0,58	397,3 ***	0,56	367,1 ***	0,56	446,3 ***	0,59	339,8 ***	0,50
4. Stengiasi kūrybiškai atlikti užduotis	384,9 ***	0,56	367,9 ***	0,54	353,0 ***	0,54	375,2 ***	0,57	381,6 ***	0,57
5. Stengiasi savarankiškai atlikti veiklą	327,7 ***	0,48	320,4 ***	0,44	364,6 ***	0,55	335,8 ***	0,49	336,4 ***	0,50
6. Padeda bendraamžiams įveikti sunkumus	306,6 ***	0,39	305,5 ***	0,40	342,6 ***	0,46	330,7 ***	0,47	321,5 ***	0,44

*** $p < 0,00001$

Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti šias **išvadas**:

- Tėvų santykių su pradinukų veikla esminiai požymiai yra: domėjimasis vaiko veikla, pagalba jam, skatinimas savarankiškai atlikti užduotis, dėmesys vaiko rezultatams, pastangos sudaryti progų pasimokyti namuose ar už jos ribų.
- Tėvų rūpinimasis vaiko veikla lemia sūnaus ar dukros humaniškumą: humanišką elgesį, pa-

lankesnę vaiko požiūrį į šį fenomeną, padeda giliau suvokti humanistinių vertybių esmę.

- Tėvų rūpinimasis vaiko veikla labai lemia ir jo santykius su veikla.
- Tėvų požiūris į vaiko veiklą yra gana palankus, tačiau realiai tėvai nepakankamai rūpinasi vaiko veikla.
- Tėvų santykis su berniukų ir mergaičių, vyresniųjų ir jaunesniųjų vaikų veikla mažai skyrėsi.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. Mokinių dorovinės pozicijos formavimas: Monografija. Kaunas, 1985.
2. Aramavičiūtė V. Nedarnių šeimų vaikai ir jų auklėjimo ypatumai: Metodinė medžiaga. Vilnius, 1975.
3. Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. Vilnius, 1998.
4. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. Vilnius, 1997.
5. Bitinas B. Auklėjimo procesas. Šiauliai, 1995.
6. Dzenuškaitė S. Paauglių dorovinio idealo bruožai. Kaunas, 1984.
7. Erikson E. H. *Childhood and Society*. New York, 1963.
8. Fromas E. *Turėti ar būti?* Vilnius, 1990.
9. Hartmanas N. Apie etinių vertybių esmę // *Gėrio kontūrai*. Iš XX a. užsienio etikos. Vilnius, 1989.
10. Heidegeris M. Apie humanizmą // *Gėrio kontūrai*. Iš XX a. užsienio etikos. Vilnius, 1989.
11. Kuzmickas B. Dorovinės vertybės ir asmenybė // *Dorovinės vertybės*. Vilnius, 1982.
12. Lefrancois G. R. *The Lifespan*. Belmont, California, 1987.
13. Martišauskienė E. Paauglių dorovinių vertinimų ypatumai. I dalis. Vilnius, 1994.
14. Maslow A. *Motivation and Personality*. New York, 1970.
15. Morkūnienė J. Humanizmas. Filosofinės teorijos metmenys. Vilnius, 1995.
16. Sartras Ž. P. Egzistencializmas yra humanizmas // *Filosofijos istorijos chrestomatija*. Vilnius, 1974.
17. Uzdila J. Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje. Vilnius, 1993.
18. Žukauskienė R. *Raidos psichologija*. Vilnius, 1996.
19. Литвинене Ю. П. Общение в неполной семье как фактор нравственного развития детей дошкольного возраста: Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата педагогических наук. Вильнюс, 1985.
20. Люблинская А. *Детская психология*. Москва, 1971.
21. Мондейкене Л. Ц. А. Формирование единства нравственных знаний и поведения у старших дошкольников в детском саду: Автореферат диссертации на соискании учёной степени кандидата педагогических наук. Вильнюс, 1987.
22. Роджерс К. *Становление личности*. Москва, 1994.
23. Франкл В. *Человек в поисках смысла*. Москва, 1990.

PARENT'S POSITIVE RELATIONS WITH CHILDREN'S ACTIVITY IS CONDITION OF PRIMARY SCHOOL PUPIL'S HUMANITY

Rima Bakutytė

Summary

The aim of this article is to disclose connection between parent's positive relations with pupil's activity and their II-IV grade children's humanity based on

research data. In the course of diagnostic research 331 pupils from Šiauliai, Vilnius, Šventoji schools (168 girls and 163 boys; 112 second formers, 107 third formers,

112 fourth formers), their 18 teachers and 309 parents were studied.

The results of factorial and correlative analysis states that the essential features of the relationship of the II–IV formers' parents with their children's activities are the encouragement to work independently, attention to the results of children's activities, help when performing tasks, efforts to give a chance of studying at home and elsewhere. In the course of research it was sought to establish real and ideal (imaginary) parents' relationship with their children's activity. It was ascertained that the attitude of boys' and girls' senior and junior primary school pupil's parents towards the activity of their children was positive enough (with a few exceptions). But real parents' relationship with children's activity was not very positive. It was found that 26,3 proc. of them did not give real chances for their children to use books, reference books, other facilities, did not encourage their going to libraries etc. There are even such

parents who are not interested in children's activities, do not help them, do not encourage their independent work, do not notice the results of their activities (from 4,3 % to 7,6 %).

It was also revealed that children's humanity depends a lot on the development of parents' relationship with their children's activities. But this dependence seems to be not direct. Children's activities are made on sensitive, sincere, responsible and a little dignified child's behavior with parents, teachers and classmates (from $c^2 = 20,7$, $p < 0,01$ to $c^2 = 61,5$, $p < 0,0001$). Besides parents' relationship with children's activity determines better insight into the contents of straightforwardness and indulgence (0,22, $r = 0,21$), more favorable was attitude towards sincerity, sympathy ($r = 0,20$ $r = 0,21$). Consequently, parents' relationship with children's activity determines a lot not only their self-realization, but the expression of humaneness on cognitive and behavioral level too.

Gauta 2001 10 25

Primta 2001 11 26